

VU Research Portal

De ontwikkeling van het solvabiliteitstoezicht van de Nederlandse Bank

Eekelen, L.J.J.

1986

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Eekelen, L. J. J. (1986). *De ontwikkeling van het solvabiliteitstoezicht van de Nederlandse Bank*. (Serie Research Memoranda; No. 1986-30). Faculty of Economics and Business Administration, Vrije Universiteit Amsterdam.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

05348

1986

SERIE RESEARCH MEMORANDA

DE ONTWIKKELING VAN HET SOLVABILITEITSTOEZICHT
VAN DE NEDERLANDSCHE BANK

L.J.J. Eekelen

Researchmemorandum 1986-30

Oktober 1986

VRIJE UNIVERSITEIT
FACULTEIT DER ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN
A M S T E R D A M

ET 05242-

Vrije Universiteit
Amsterdam
Economische Faculteit

Onderzoekgroep Financiële instellingen en markten

<u>INHOUD</u>	<u>blz.</u>
1. Enkele inleidende opmerkingen	2
2. Risicodragend vermogen	4
3. Methoden van solvabiliteitsmeting	6
4. Solvabiliteitsvrije activa	9
5. Solvabiliteitsplichtige activa	10
6. Solvabiliteitsniveau	14
7. Solvabiliteitstoezicht	17
8. Samenvatting en conclusies	20
Overzicht van de ontwikkeling van de solvabiliteitspercentages van het bankwezen in Nederland vanaf 1955	23
Grafiek van de banksolvabiliteit	24
Geraadpleegde literatuur	25

DE ONTWIKKELING VAN HET SOLVABILITEITSTOEZICHT
VAN DE NEDERLANDSCHE BANK

door L.J.J. van Eekelen*

1. Enkele inleidende opmerkingen

Het toezicht op de solvabiliteit van de banken is een onderwerp dat velen binnen en buiten het bankwezen de laatste jaren heeft beziggehouden, ook in Nederland. Deze belangstelling voor het toezicht op de solvabiliteit van de banken, dat is de mate waarin deze instellingen in staat zijn om eventuele verliezen op te vangen, respectievelijk om in geval van liquidatie aan hun financiële verplichtingen te voldoen, hangt ongetwijfeld nauw samen met de alom zichtbaar geworden grote risico's die verbonden zijn aan de binnenlandse en de buitenlandse kredietverlening van de banken.

Verschillende Nederlandse banken zijn in de afgelopen jaren immers in grote financiële moeilijkheden gekomen. De meeste van deze banken, met name Slavenburg's Bank, de Rijnlandse Discontobank, de Friesch-Groningsche Hypotheekbank, de Westland/Utrecht Hypotheekbank, de Friesch-Hollandsche Hypotheekbank en de Nederlandse Scheepshypotheekbank konden met behulp van enkele financiële instellingen, zij het niet altijd meer als zelfstandige bank, hun bedrijf blijven voortzetten¹⁾. Enkele andere banken, te weten de Tilburgsche Hypotheekbank en de Amsterdam American Bank konden op deze manier blijkbaar niet meer gered worden en zijn uiteindelijk toch nog failliet gegaan, ondanks allerlei pogingen van de Nederlandsche Bank om een déconfiture te voorkomen²⁾.

* Dr. L.J.J. van Eekelen is verbonden aan de Economische Faculteit van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

- 1) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1982, Amsterdam 1983, blz. 106-108; Jaarverslag 1983, Amsterdam 1984, blz. 104-107.
- 2) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1981, Amsterdam 1982, blz. 106-107; Jaarverslag 1983, Amsterdam 1984, blz. 105 en H.J. Muller: 'Het kan misgaan met een kredietinstelling', De Florijn, december 1983, blz. 1-7.

Men heeft in Nederland het toezicht op de solvabiliteit van de banken in feite lange tijd min of meer gezien als een afgeleide taak van het monetaire toezicht van de Nederlandsche Bank. Immers, het toezicht op de solvabiliteit van de banken had zowel in de Wet Toezicht Kredietwezen 1952 als in de Wet Toezicht Kredietwezen 1956 uitsluitend betrekking op de in het register van kredietinstellingen ingeschreven banken, dat wil zeggen op financiële instellingen die onder het monetaire toezicht van de Nederlandsche Bank vallen. Hierin is eigenlijk pas verandering gekomen op 1 januari 1979, toen de Herzienene Wet Toezicht Kredietwezen in werking trad en de Nederlandsche Bank op grond van deze wet ook de bevoegdheid kreeg om toezicht uit te oefenen op de solvabiliteit van financiële instellingen die monetair niet relevant worden geacht, zoals bijvoorbeeld de hypotheekbanken.

Hierbij dient echter wel te worden aangetekend dat het toezicht van de Nederlandsche Bank op de solvabiliteit van de banken niet in die zin mag worden opgevat dat de Nederlandsche Bank nu ook verantwoordelijk kan worden gesteld voor het beleid dat wordt gevoerd door de individuele banken die onder haar toezicht staan. De Nederlandsche Bank wijst in dit verband dan ook elke juridische aansprakelijkheid af voor de eventuele verliezen die de deposanten van geld kunnen lijden in geval van een bankfaillissement³⁾. Deze aansprakelijkheid blijft volgens de Nederlandsche Bank bij de individuele banken zelf berusten.

In het hiernavolgende zal in kort bestek een uiteenzetting worden gegeven van de ontwikkeling van het toezicht dat de Nederlandsche Bank sedert mei 1955 uitoefent op de solvabiliteit van de banken in Nederland, waarbij tevens zal worden ingegaan op de gedachten die aan dit toezicht ten grondslag liggen. Achtereenvolgens zullen thans worden behandeld het risicodragende vermogen, de methoden van solvabiliteitsmeting, de solvabiliteitsvrije activa, de solvabiliteitsplichtige activa, het solvabiliteitsniveau en het solvabiliteitstoezicht. Het geheel zal worden afgesloten met een samenvatting en enkele conclusies.

3) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1979, Amsterdam 1980, blz. 105 en Jaarverslag 1982, Amsterdam 1983, blz. 25.

2. Risicodragend vermogen

Banken dienen uiteraard steeds over voldoende risicodragend vermogen te beschikken om in het kader van hun bedrijfsuitoefening eventuele verliezen op de kredietverlening te kunnen absorberen. De omvang van dit vermogen kan op verschillende manieren worden vastgesteld en is afhankelijk van de vraag of men de solvabiliteit van de banken wil beoordelen op continuïteitsbasis, dan wel op liquidatiebasis.

Immers, handhaving van de solvabiliteit op continuïteitsbasis houdt in dat een bank eventuele verliezen op de kredietverlening geheel moet kunnen opvangen met behulp van het eigen vermogen, zonder dat zulks de continuïteit van de betrokken bank in gevaar brengt. Dit is alleen mogelijk wanneer het eigen vermogen van een bank is opgebouwd uit de volgende, zogenaamde interne vermogenscomponenten: gestort kapitaal, agioreserve, geaccumuleerde ingehouden winsten, algemene reserves en vrije voorzieningen voor algemene risico's⁴⁾. Deze definitie van het eigen vermogen houdt in dat zodra de Nederlandsche Bank van oordeel is dat er bij een bepaalde bank sprake is van aanwijsbaar te verwachten verliezen op de kredietverlening zij dan van de desbetreffende bank verlangt dat deze een speciale voorziening treft die moet worden gebracht ten laste van de vrije voorzieningen en/of de algemene reserves, dat wil zeggen ten laste van het eigen vermogen⁵⁾.

Handhaving van de solvabiliteit op liquidatiebasis houdt daarentegen in dat wanneer een bepaalde bank ten gevolge van verliezen op de kredietverlening haar bedrijf niet langer kan continuëren en tot liquidatie moet overgaan, zij de geleden verliezen geheel moet kunnen

-
- 4) Zie in dit verband de Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1976, Amsterdam 1977, blz. 162; H.H. Coljé: 'Toezicht op de solvabiliteit van banken', Bank- en Effectenbedrijf, november 1981, blz. 403; H.J. Muller: 'Kernvraagstukken bij het solvabiliteitstoezicht - de activiteiten in Bazil en Brussel', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, september 1985, blz. 20-21.
- 5) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1984, Amsterdam 1985, blz. 126; H.J. Muller: 'Internationaal bankentoezicht', Bank- en Effectenbedrijf, juni/juli 1984, blz. 202; H.H. Coljé: 'Provisioning for country risk', The Banker, januari 1985, blz. 32.

opvangen met behulp van het aansprakelijke vermogen. Dit aansprakelijke vermogen, ook wel garantievermogen genaamd, omvat naast het eigen vermogen, zij het slechts tot een bepaald bedrag, ook de achtergestelde vreemde schuld en de aansprakelijkheid van de leden van coöperatief georganiseerde banken⁶⁾.

Genoemde achtergestelde vreemde schuld en ledenaansprakelijkheid van de coöperatief georganiseerde banken vormen als het ware een extra garantie voor de bankcrediteuren in geval van een bankfaillissement. Dit betekent dat bij de beoordeling van de solvabiliteit van een bank laatstgenoemde componenten van het risicodragende vermogen slechts een beperkte waarde hebben. Een bank kan deze zogenaamde externe vermogenscomponenten immers niet aanspreken wanneer zij verliezen op de kredietverlening moet opvangen bij een voortzetting van haar bedrijf, maar alleen bij een liquidatie van haar bedrijf.

Omdat de Nederlandsche Bank haar solvabiliteitstoezicht in feite zowel op continuïteitsbasis als op liquidatiebasis uitoefent⁷⁾, heeft zij vanaf 1967, toen naast de ledenaansprakelijkheid van de coöperatief georganiseerde banken ook de achtergestelde vreemde schuld van de banken tot het risicodragende vermogen konden worden gerekend, de omvang van laatstgenoemde componenten beperkt. De banken mogen deze externe vermogenscomponenten slechts tot het risicodragende vermogen rekenen tot een bedrag dat niet hoger is dan het reëel aanwezige eigen vermogen, terwijl de aflossingen op achtergestelde vreemde schuld in enig jaar niet meer mogen bedragen dan 5 procent van het reëel aanwezige eigen vermogen⁸⁾.

6) Zie hieromtrent P. Niemantsverdriet: 'Nieuwe privaat-economische richtlijnen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, juni 1975, blz. 38 en Verslag over het jaar 1979, Amsterdam 1980, blz. 104.

7) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1979, Amsterdam 1980, blz. 104; H.J. Muller: 'Bedrijfseconomische verkenningen', Bank- en Effectenbedrijf, januari 1980, blz. 13; H.H. Coljé: 'Toezicht op de solvabiliteit van banken', Bank- en Effectenbedrijf, november 1981, blz. 403.

8) Zie onder meer H.J. Muller: 'Evolutie in wetgeving en bedrijfseconomisch beleid', Bank- en Effectenbedrijf, april/mei 1977, blz. 144.

3. Methoden van solvabiliteitsmeting

De meting van de solvabiliteit van de banken kan plaatsvinden met behulp van twee verschillende methoden, of een combinatie hiervan.

De eerste methode gaat uit van de gedachte dat banken die op relatief korte termijn gelden opnemen en deze weer op relatief lange termijn uitzetten in de vorm van kredieten en beleggingen nu eenmaal per definitie illiquide zijn. Banken kunnen immers alleen hun bedrijf normaal blijven uitoefenen zolang zij erin slagen het vertrouwen van de deposanten van geld te behouden, zodat er geen massale opvragingen van toevertrouwde gelden plaatsvinden.

En mochten bedoelde deposanten door de een of andere oorzaak hun vertrouwen in een bepaalde bank verliezen en dientengevolge besluiten tot massale opvragingen van hun onmiddellijk opeisbare tegoeden over te gaan en hun aflopende deposito's niet meer te vernieuwen, dan is de betrokken bank uiteraard genoodzaakt haar kredietuitzettingen en beleggingen op korte termijn en op grote schaal liquide te maken⁹⁾. Dit heeft gewoonlijk tot gevolg dat de in liquiditeitsmoeilijkheden verkerende bank wordt geconfronteerd met grote verliezen die zij dan met behulp van haar risicodragende vermogen maar moet zien op te vangen.

Andere banken zijn in een dergelijke situatie gewoonlijk alleen bereid de in liquiditeitsnood geraakte bank met liquiditeitssteun te hulp te komen zolang het risicodragende vermogen van de in moeilijkheden verkerende bank nog positief is. Dit betekent dat de banken met het oog op het zogenaamde illiquiditeitsrisico, dat immers een bankfaillissement tot gevolg kan hebben, steeds ervoor moeten zorgen over voldoende risicodragend vermogen te beschikken.

Overigens dient in dit verband nog te worden opgemerkt dat het illiquiditeitsrisico van de banken sedert 1 januari 1979 in Nederland is afgenomen, omdat vanaf dat moment, in navolging van vele andere landen, in Nederland alle op naam gestelde banktegoeden van deposanten

9) Zie C.J. Rijnvos: 'Monetaire dialoog', Economisch Statistische Berichten, 25 mei 1977, blz. 488.

tot een bepaald bedrag tegen dit risico zijn verzekerd en wel door middel van een zogenaamde collectieve garantieregeling¹⁰⁾.

Kortom: de eerste methode van solvabiliteitsmeting gaat ervan uit dat ter voorkoming van genoemd illiquiditeitsrisico de omvang van het risicodragende vermogen van een bank in een bepaalde verhouding moet staan tot de aan deze bank toevertrouwde gelden. Dit betekent in feite dat het risicodragende vermogen van een bank minimaal een bepaald percentage van haar balanstotaal dient te bedragen. Hoewel deze traditionele methode van solvabiliteitsmeting wordt gekenmerkt door een grote mate van eenvoud, zijn er toch wel enkele grote bezwaren aan het gebruik van deze methode verbonden.

Als eerste bezwaar kan worden genoemd dat de banken bij deze methode de verplicht voorgeschreven verhouding tussen risicodragend vermogen en balanstotaal gemakkelijk kunnen beïnvloeden door bepaalde risicodragende verplichtingen, zoals bankgaranties ter zake van onder andere de plaatsing van toonderpapier, buiten de bankbalans te houden¹¹⁾. Voorts houdt deze methode geen rekening met de mate waarin een bank risico's loopt bij de verschillende soorten kredietuitzettingen en beleggingen¹²⁾. En tenslotte kan als derde bezwaar tegen deze methode van solvabiliteitsmeting worden genoemd de moeilijkheid om de minimum omvang van het risicodragende vermogen in

10) Zie in dit verband L.J.J. van Eekelen: 'Forumdiscussie over de Herzene Wet Toezicht Kredietwezen', Bank- en Effectenbedrijf, juli/augustus 1979, blz. 257-258.

11) Voor een nadere uiteenzetting hiervan zij verwezen naar H.J. Muller: 'Supervisory co-operation - a condition for fair competition in international banking', The Institute of Bankers, Competition and Co-operation in World Banking, Londen 1985, blz. 59-60, alsmede de Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1985, Amsterdam 1986, blz. 131.

12) Zie onder meer H.H. Coljé: 'Toezicht op de solvabiliteit van banken', Bank- en Effectenbedrijf, november 1981, blz. 404 en H.J. Muller: 'Supervisory co-operation - a condition for fair competition in international banking', The Institute of Bankers, Competition and Co-operation in World Banking, Londen 1985, blz. 54.

verhouding tot het balanstotaal te kwantificeren¹³⁾. Daarom past men in Nederland deze methode van solvabiliteitsmeting niet toe.

De tweede methode van solvabiliteitsmeting, die van oudsher ook in Nederland wordt toegepast¹⁴⁾, gaat uit van de gedachte dat de banken bij hun kredietuitzettingen en beleggingen steeds het risico lopen dat zij sommige kredieten en beleggingen geheel of ten dele als oninbaar moeten afschrijven. Deze zogenaamde debiteurenverliezen kunnen de banken uiteraard alleen opvangen wanneer zij over voldoende risico-dragend vermogen beschikken¹⁵⁾.

De Nederlandsche Bank dient in dit verband de minimum omvang van het risicodragende vermogen van de banken te bepalen door de risicograad vast te stellen van de verschillende soorten kredieten en beleggingen, waaronder begrepen alle krediettoezeggingen en verplichtingen die de banken niet op hun balans hebben vermeld.

Ten aanzien van alle kredieten en beleggingen waarvoor de banken geen debiteurenrisico lopen, de zogenaamde solvabiliteitsvrije activa, worden geen solvabiliteits-eisen aan het risicodragende vermogen gesteld.

Daarentegen gelden ten aanzien van kredieten en beleggingen waarvoor de banken volgens de Nederlandsche Bank wel debiteurenrisico lopen, de zogenaamde solvabiliteitsplichtige activa, bepaalde solvabiliteits-eisen, dat wil zeggen dat elke bank een zekere minimum verhouding in acht dient te nemen tussen haar risicodragende vermogen en haar solvabiliteitsplichtige activa. De zwaarte van deze solvabiliteits-eisen moet de Nederlandsche Bank zodanig vaststellen dat het percentage risicodragend vermogen dat de banken tegenover hun solvabiliteitsplichtige activa dienen aan te houden toeneemt naarmate het

13) Zie hieromtrent P. Niemantsverdriet en P. Stek: 'Monetaire dialoog', Economisch Statistische Berichten, 8 maart 1978, blz. 243.

14) Zie bijvoorbeeld H.H. Coljé: 'Toezicht op de solvabiliteit van banken', Bank- en Effectenbedrijf, november 1981, blz. 404 en H.J. Muller: 'Structurele veranderingen in het (spaar)bankwezen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, maart 1986, blz. 25.

15) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1976, Amsterdam 1977, blz. 152.

hieraan verbonden debiteurenrisico groter is.

En omdat het debiteurenrisico dat aan de verschillende soorten kredieten en beleggingen is verbonden in de loop van de tijd kan veranderen, dient de Nederlandsche bank van tijd tot tijd niet alleen de indeling van de kredietuitzettingen en de beleggingen van de banken in solvabiliteitsvrije en solvabiliteitsplichtige activa te herzien, maar ook de zwaarte van de solvabiliteitseisen die aan elk van de verschillende posten van laatstgenoemde categorie activa moet worden gesteld.

4. Solvabiliteitsvrije activa

De Nederlandsche Bank rekent alle kredietuitzettingen en beleggingen van de banken, waaraan weinig of geen debiteurenrisico is verbonden, tot de solvabiliteitsvrije activa. Deze activa omvatten allereerst de nostro-tegoeden of uitstaande gelden van de banken bij andere binnenlandse kredietinstellingen. Omdat laatstgenoemde instellingen onder het toezicht van de Nederlandsche Bank staan, is het debiteurenrisico op de nostro-tegoeden die de banken bij elkaar aanhouden vrijwel te verwaarlozen en zijn deze tegoeden tot nu toe geheel solvabiliteitsvrij. En nadat per 1 januari 1980 de hypotheekbanken onder het bedrijfseconomische toezicht van de Nederlandsche Bank werden geplaatst, zijn op grond van dezelfde overweging ook de kredieten van de banken aan de hypotheekbanken geheel solvabiliteitsvrij¹⁶⁾.

De solvabiliteitsvrije activa omvatten ook de in kwantitatief opzicht veel belangrijkere kredietverlening van de banken aan of onder garantie van de Nederlandse overheid. Het is onder normale omstandigheden immers vrijwel uitgesloten dat de Nederlandse overheid niet aan haar betalingsverplichtingen kan voldoen. Daarom is ook de kredietverlening van de banken aan of onder garantie van de Schatkist of de lagere overheid geheel solvabiliteitsvrij.

16) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1979, Amsterdam 1980, blz. 104.

Van 1 maart 1977 tot 1 juni 1983 was eveneens geheel solvabiliteitsvrij de kredietverlening van de banken aan de semi-overheid, met name voor wat betreft de kredieten aan vennootschappen, stichtingen en rechtspersoonlijkheid bezittende verenigingen waarin de overheid direct of indirect voor meer dan 90 procent in de kapitaalverstrekking deelneemt. Toen in december 1979 echter bleek dat surséance van betaling moest worden verleend aan het semi-overheidsbedrijf N.V. Afvalverwerking Rijnmond, heeft de Nederlandsche Bank, na overleg met de representatieve organisaties van het bankwezen, besloten om met ingang van 1 juni 1983 de kredietverlening aan semi-overheidslichamen, voor zover hierbij geen uitdrukkelijke overheidsgarantie wordt afgegeven, niet langer meer geheel solvabiliteitsvrij te laten¹⁷⁾.

Daarentegen is vanaf 1 maart 1977 nog steeds geheel solvabiliteitsvrij de kredietverlening van de banken aan of onder garantie van internationale en supranationale organen, waarin de Nederlandse overheid deelneemt¹⁸⁾.

5. Solvabiliteitsplichtige activa

De Nederlandsche Bank rekent de kredietuitzettingen en de beleggingen van de banken, waaraan wel een debiteurenrisico is verbonden, tot de solvabiliteitsplichtige activa. Hieronder valt in eerste instantie uiteraard de niet door bijzondere zekerheden gedekte kredietverlening aan de particuliere sector. De banken die onder het solvabiliteitstoezicht van de Nederlandsche Bank staan, zijn vanaf 31 mei 1955 immers verplicht om tegenover deze kredieten risicodragend vermogen aan te houden in de vorm van bepaalde minimum solvabiliteitspercentages, dat wil zeggen genoemde banken moeten bepaalde minimum verhoudingen in acht nemen tussen enerzijds het risicodragende vermo-

17) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1979, Amsterdam 1980, blz. 105; Verslag over het jaar 1980, Amsterdam 1981, blz. 102; Jaarverslag 1981, Amsterdam 1982, blz. 115; Jaarverslag 1982, Amsterdam 1983, blz. 110-111.

18) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1982, Amsterdam 1983, blz. 111.

vermogen en anderzijds de solvabiliteitsplichtige kredietuitzettingen en beleggingen.

Dit zogenaamde basistarief bedroeg aanvankelijk 20 procent, maar in de loop van de jaren heeft de Nederlandsche Bank dit percentage enkele malen drastisch verlaagd. Zo konden de banken per 1 januari 1969 kiezen tussen de oude solvabiliteitsrichtlijnen en de nieuwe richtlijnen die voor de banken aanmerkelijk gunstiger waren. Dit had uiteraard tot gevolg dat het merendeel van de banken koos voor de nieuwe solvabiliteitsrichtlijnen, waardoor het basistarief daalde naar 162/3 procent¹⁹⁾. Genoemd basistarief werd vervolgens per 1 maart 1977 verlaagd naar 10 procent en per 1 juni 1983 teruggebracht naar een percentage dat tot op heden geldt, namelijk 9 procent.

Behalve bovengenoemd basistarief en de gereduceerde tarieven die voor hypothecaire kredieten met voldoende overwaarde op woningen en niet-woningen gelden, heeft de Nederlandsche Bank, zoals blijkt uit bijgaand overzicht van de solvabiliteitspercentages van het bankwezen in Nederland, in de loop van de jaren nog tal van andere percentages vastgesteld en gewijzigd. Dit solvabiliteitsbeleid van de Nederlandsche Bank kan in kort bestek als volgt worden samengevat.

De solvabiliteitspercentages die de Nederlandsche Bank per 31 mei 1955 heeft ingevoerd, werden aanvankelijk slechts globaal gedifferentieerd naar de mate waarin de banken debiteurenrisico liepen op de verschillende soorten kredietuitzettingen en beleggingen. Dit hield in feite in dat de banken een zogenaamd nultarief hadden voor kredieten met weinig of geen debiteurenrisico en dat zij tegenover kredieten aan de particuliere sector, waaraan wel een zeker debiteurenrisico is verbonden, slechts de helft van het normale basistarief moesten aanhouden wanneer deze kredieten door hypothecaire zekerheid werden gedekt en dat het normale basistarief van toepassing was wanneer deze kredieten niet door bijzondere zekerheden werden gedekt.

19) De Nederlandsche Bank: Verslag over het boekjaar 1968, Amsterdam 1969, blz. 179.

Deze zeer globale solvabiliteitspercentages, waarvan de Nederlandsche Bank bij de beoordeling van de solvabiliteit van de banken in 1955 was uitgegaan, zijn, zoals blijkt uit bijgaand overzicht van de solvabiliteitspercentages van het bankwezen in Nederland, in de loop van de daarop volgende jaren hoe langer hoe meer verfijnd. Deze verfijning van de solvabiliteitseisen van de banken door middel van een steeds groter wordende ratio-set van solvabiliteitspercentages, die de banken tegenover hun naar risicograad gedifferentieerde kredieten moeten aanhouden, heeft volgens de Nederlandsche Bank echter niet plaatsgevonden omdat laatstgenoemde instelling de neiging heeft naar perfectie te streven. Deze verfijning van de solvabiliteitseisen is vooral tot stand gekomen omdat het bankwezen bij de Nederlandsche Bank voortdurend erop aandrong zoveel mogelijk rekening te houden met de onderlinge verschillen die er tussen de onderscheiden typen banken bestaan²⁰).

De Nederlandsche Bank heeft in het kader van bovengenoemde verfijning van de solvabiliteitseisen van de banken ook de reikwijdte en de hoogte van de aldus naar risicograad gedifferentieerde solvabiliteitspercentages van tijd tot tijd herzien in het licht van de ontwikkeling van het bankwezen, zowel nationaal als internationaal.

Immers, enerzijds zijn de solvabiliteitseisen verzwaaard doordat de Nederlandsche Bank de reikwijdte van het solvabiliteitstoezicht heeft vergroot. Zij heeft dit onder andere gedaan door vanaf 1 maart 1977 ook tot de solvabiliteitsplichtige activa te rekenen de kredietuitzettingen en de beleggingen van zowel de buitenlandse kantoren van de Nederlandse banken als de pro rata parte geconsolideerde kredietuitzettingen en beleggingen van financiële instellingen waarin voor meer dan 10 procent wordt deelgenomen en die tot op dat moment geheel solvabiliteitsvrij waren.

Anderzijds zijn de solvabiliteitseisen echter verlicht doordat de Nederlandsche Bank de solvabiliteitspercentages, met behulp waarvan

20) Zie in dit verband met name H.J. Muller tijdens een forumdiscussie over de Herziene Wet Toezicht Kredietwezen, Bank- en Effectenbedrijf, juli/augustus 1979, blz. 258.

zij sedert 1955 solvabiliteitstoezicht uitoefent en die zijn weer-gegeven in bijgaand overzicht van de solvabiliteitspercentages van het bankwezen in Nederland, enkele malen over het algemeen drastisch heeft verlaagd.

Dit laatste is volgens de Nederlandsche bank vooral gebeurd omdat het Nederlandse bankwezen anders ten opzichte van het buitenland in een ongunstige concurrentiepositie zou geraken²¹⁾. Het lijdt echter geen twijfel dat ook de forse achteruitgang van het eigen vermogen van de Nederlandse banken gedurende de naoorlogse periode sterk heeft bijgedragen tot deze verlichting van de solvabiliteitseisen van de Nederlandsche Bank²²⁾. Hoe dit echter ook zij, gezien de verslechtering van de vermogensstructuur van de kredietnemers van de banken die in deze periode is opgetreden, kan de sterke verlaging van de solvabiliteitspercentages die de banken tegenover hun kredietuitzettingen en beleggingen moeten aanhouden alleen maar worden aangemerkt als een onlogische ontwikkeling²³⁾.

De Nederlandsche Bank heeft voorts met het oog op de risicospreiding van de kredietuitzettingen en de beleggingen van de banken met ingang van 1 maart 1977 speciale solvabiliteitseisen ingesteld met betrekking tot de zogenaamde 'grote posten'. Bedoelde eisen houden in

21) Zie W.F. Duisenberg: 'Inhoud en aard van het bedrijfseconomisch toezicht', Bank- en Effectenbedrijf, november 1982, blz. 328; H.J. Muller: 'Evolutie in wetgeving en bedrijfseconomisch beleid', Bank- en Effectenbedrijf, april/mei 1977, blz. 144; P. Niemantsverdriet: 'Nieuwe privaat-economische richtlijnen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, juni 1975, blz. 36 en P. Niemantsverdriet en P. Stok: 'Monetaire dialoog', Economisch Statistische Berichten, 8 maart 1978, blz. 243.

22) Zo maakte W.F. Duisenberg volgens Bank- en Effectenbedrijf, april 1982, blz. 105, tijdens een gesprek de volgende opmerking: 'het is in het verleden wel eens zo geweest dat, als het begon te knellen, de (solvabiliteits)eisen werden verlaagd.' Zie voorts de Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1973, Amsterdam 1974, blz. 148.

23) Zie in dit verband eveneens C.J. Rijnvos: 'Naschrift', Economisch Statistische Berichten, 8 maart 1978, blz. 246; J.H. du Marchie Sarvaas: 'Deelneming van banken in risicodragend vermogen van ondernemingen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, december 1980, blz. 52.

dat de solvabiliteitsplichtige kredietverlening van een bank aan één debiteur of aan een groep van onderling verbonden debiteuren die meer dan 15 procent van het risicodragende vermogen van een bank bedraagt bij de solvabiliteitsbeoordeling met een extra vermogenseis wordt belast, terwijl bedoelde kredietverlening alleen meer dan 25 procent van het risicodragende vermogen van een bank mag bedragen wanneer de Nederlandsche Bank hiervoor toestemming heeft gegeven²⁴⁾.

Welnu, de Nederlandsche bank berekent in het kader van de solvabiliteitsbeoordeling op basis van bovengenoemde solvabiliteitseisen hoeveel risicodragend vermogen elke bank minimaal dient te hebben en vergelijkt dit vervolgens met het feitelijk aanwezige risicodragende vermogen. In geval van een tekort aan risicodragend vermogen dient de desbetreffende bank uiteraard binnen een bepaald tijdsbestek haar risicodragende vermogen te vergroten en/of haar solvabiliteitsplichtige kredietuitzettingen en beleggingen te verminderen. De Nederlandsche Bank beschouwt deze methode van liquiditeitsbeoordeling niet als een volkomen waterdicht systeem ter voorkoming van bankfaillissementen, maar meer als een waarschuwingssignaal²⁵⁾ dat haar reeds in een vroeg stadium er opmerkzaam op maakt dat de solvabiliteit van een bepaalde bank in een gevarenszone is terechtgekomen en dat deze bank derhalve corrigerende maatregelen moet nemen.

6. Solvabiliteitsniveau

In de naoorlogse periode is het niveau van de solvabiliteit van de banken in Nederland voortdurend gedaald, zowel op continuïteitsbasis als op liquidatiebasis.

24) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1976, Amsterdam 1977, blz. 152.

25) Zie H.H. Coljé: 'Toezicht op de solvabiliteit van banken', Bank- en Effectenbedrijf, november 1981, blz. 405; W.F. Duisenberg: 'Inhoud en aard van het bedrijfseconomisch toezicht', Bank- en Effectenbedrijf, november 1982, blz. 329 en H.J. Muller: 'Evolutie in wetgeving en bedrijfseconomisch beleid', Bank- en Effectenbedrijf, april/mei 1977, blz. 146.

Het niveau van de solvabiliteit wordt op continuïteitsbasis gemeten door het aanwezige eigen vermogen van de banken uit te drukken als een percentage van hun solvabiliteitsplichtige posten. Dit percentage is in de grafiek van de banksolvabiliteit weergegeven vanaf het eind van het eerste jaar waarvoor gepubliceerde gegevens beschikbaar zijn, dat wil zeggen per ultimo 1952. Uit genoemde grafiek blijkt dat bedoeld percentage voor de algemene banken, vroeger handelsbanken genaamd, per ultimo 1952 nog 55,4 procent bedroeg en dat dit percentage per ultimo 1980 was gedaald naar 6,4 procent.

Vanaf 1980 wordt het niveau van de solvabiliteit voor de algemene banken en de Rabobanken samen genomen en blijkt dit percentage nog verder te zijn gedaald en wel van 6,3 procent per ultimo 1980 naar 5,4 procent per ultimo 1985. Hierbij dient overigens wel te worden aangetekend dat laatstgenoemd percentage nog lager zou zijn geweest wanneer de Nederlandsche Bank in 1982 de banken geen toestemming had gegeven om het eigen vermogen incidenteel te verhogen met behulp van een éénmalige herwaardering van de onroerende goederen die de banken in eigen gebruik hebben²⁶⁾.

Deze enorme daling van het aanwezige eigen vermogen van de banken als een percentage van hun solvabiliteitsplichtige posten betekent uiteraard ook dat de banken tegenwoordig veel minder dan vroeger in staat zijn om eventuele verliezen op te vangen zonder hierbij hun continuïteit in gevaar te brengen. Welnu, de Nederlandsche Bank heeft hierop gereageerd door de banken vanaf 1 juli 1967 toe te staan voortaan ook achtergestelde schuld tot het risicodragende vermogen te rekenen²⁷⁾. En aangezien deze achtergestelde schuld alleen kan worden aangesproken in geval van een bankfaillissement dient er vanaf genoemde datum een onderscheid te worden gemaakt tussen het niveau van de solvabiliteit van de banken op continuïteitsbasis en op liquidatiebasis.

Maatstaf voor het niveau van de solvabiliteit op liquidatiebasis is het aanwezige aansprakelijk vermogen van de banken uitgedrukt als een

26) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1982, Amsterdam 1983, blz. 116-119.

27) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1976, Amsterdam 1977, blz. 141.

percentage van hun solvabiliteitsplichtige posten. Uit de grafiek van de banksolvabiliteit blijkt dat dit percentage voor de algemene banken per ultimo 1967 nog 18,6 procent bedroeg en dat dit percentage per ultimo 1980 was gedaald naar 9,0 procent. En vanaf 1980, toen het niveau van de solvabiliteit voor de algemene banken en de Rabobanken samen werd genomen, daalde dit percentage nog verder en wel van 8,6 procent per ultimo 1980 naar 6,9 procent per ultimo 1985.

Deze enorme daling van het aanwezige aansprakelijke vermogen van de banken als een percentage van hun solvabiliteitsplichtige posten heeft tot gevolg dat de banken ook veel minder in staat zijn om in geval van liquidatie de geleden verliezen volledig op te vangen met behulp van hun aansprakelijk of garantievermogen.

Resumerend kan daarom worden gesteld dat het niveau van de solvabiliteit van de banken in de naoorlogse periode in Nederland aanzienlijk is verslechterd, zowel op continuïteitsbasis als op liquidatiebasis. In feite is het solvabiliteitsniveau van de banken nog meer verslechterd dan uit bovengenoemde percentages blijkt, omdat er gedurende deze periode tevens sprake is geweest van een vermindering van de kwaliteit van de kredietuitzettingen en de beleggingen van de banken ten gevolge van de sterke achteruitgang van de vermogenstructuur van de bankdebiteuren.

Het is tegen de achtergrond van bovengenoemde ontwikkeling dan ook begrijpelijk dat de Nederlandsche Bank sedert 1973, toen het aanwezige eigen vermogen van de banken als een percentage van hun solvabiliteitsplichtige posten tot ongeveer 10 procent was gedaald, zie de grafiek van de banksolvabiliteit, bijna elk jaar bij de banken erop heeft aangedrongen om, gegeven de beperking van de achtergestelde schuld, het eigen vermogen te versterken door een verbetering van de rentabiliteit, door een grotere inhouding van de winst en vooral door de plaatsing van onderhandse of openbare kapitaalemissies²⁸⁾.

28) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1973, Amsterdam 1974, blz. 148; Verslag over het jaar 1974, Amsterdam 1975, blz. 145; Verslag over het jaar 1975, Amsterdam 1976, blz. 140; Verslag over het jaar 1976, Amsterdam 1977, blz. 142-143; Verslag over het jaar 1978, Amsterdam 1979, blz. 152; Verslag over het jaar 1979, Amsterdam 1980, blz. 110-112; Verslag over het jaar 1980, Amsterdam 1981, blz. 109; Jaarverslag 1983, Amsterdam 1984, blz. 111-112; Jaarverslag 1984, Amsterdam 1985, blz. 111-112; Jaarverslag 1985, Amsterdam 1986, blz. 128.

7. Solvabiliteitstoezicht

De Nederlandsche Bank oefent, zoals reeds vermeld, solvabiliteits- toezicht uit op de onder haar toezicht staande banken door voor elke individuele bank het feitelijk aanwezige risicodragende vermogen te vergelijken met het op basis van de solvabiliteitsplichtige activa vereiste risicodragende vermogen. Omdat in de jaren zestig de verhouding tussen het aanwezige eigen vermogen en het vereiste risicodragende vermogen van de banken hoe langer hoe meer onder druk kwam te staan, zie de grafiek van de banksolvabiliteit, heeft de Nederlandsche Bank allereerst toegestaan dat de banken vanaf 1 juli 1967 bij de solvabiliteitstoetsing op bepaalde condities achtergestelde vreemde schuld tot het risicodragende vermogen mochten rekenen.

Bovendien heeft de Nederlandsche Bank per 1 januari 1969 de op basis van de solvabiliteitsplichtige activa vastgestelde vermogens- eisen vermindert door de solvabiliteitspercentages te verlagen van 20 procent naar $16\frac{2}{3}$ procent. En omdat deze verlichting van de solvabiliteitseisen op den duur ontoereikend bleek te zijn, heeft de Nederlandsche Bank per 1 maart 1977 niet alleen het zogenaamde basis- tarief verlaagd van $16\frac{2}{3}$ procent naar 10 procent, maar ook nog enkele categorieën kredietuitzettingen en beleggingen geheel solvabi- liteitsvrij verklaard, met name de kredieten aan Nederlandse semi- overheidslichamen en de kredieten aan buitenlandse overheden²⁹⁾.

De Nederlandsche Bank heeft vervolgens per 1 januari 1980 de onderpandswaarde voor hypothecaire kredieten en krediethypotheke- nen vastgesteld op 75 procent van de recente door deskundigen getaxeerde executiewaarde, terwijl voorheen de onderpandswaarde voor woningen 70 procent bedroeg en voor niet-woningen 50 procent. En omdat de Neder- landsche Bank genoemde kredieten tot aan de onderpandswaarde belast met relatief lage solvabiliteitspercentages en daarboven met het zoge- naamde basistarief, betekent de verhoging van de onderpandswaarde in feite een verlichting van de solvabiliteitseisen van de banken³⁰⁾.

29) Zie P. Niemantsverdriet: 'Nieuwe privaat-economische richtlijnen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, juni 1975, blz. 37-38.

30) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1979, Amsterdam 1980, blz. 103.

Achteraf bleek dat het geheel solvabiliteitsvrij verklaren van kredieten aan Nederlandse semi-overheidslichamen en van kredieten aan buitenlandse overheden niet terecht was, zodat deze kredieten per 1 juni 1983 wederom door de Nederlandsche Bank tot de solvabiliteitsplichtige activa werden gerekend, zij het dat bedoelde kredieten slechts met het minieme solvabiliteitspercentage van 1 procent werden belast, hetgeen echter wel betekent dat nu ook de zogenaamde grote postenregeling op deze kredieten van toepassing is³¹⁾.

En omdat de Nederlandsche Bank wilde voorkomen dat de solvabiliteitsdruk van de banken ten gevolge van het opnieuw solvabiliteitsplichtig verklaren van genoemde activa, alsmede ten gevolge van de invoering van het consolidatiebeginsel zou worden verzwaaard, werd per 1 juni 1983 het basistarief nog verder verlaagd van 10 procent naar 9 procent en werden de solvabiliteitspercentages voor kredieten aan of onder garantie van buitenlandse kredietinstellingen en onder garantie van buitenlandse overheden verlaagd van 5 procent naar 1 procent.

De Nederlandsche Bank heeft bovengenoemde verlichting van de solvabiliteitseisen in het verleden vooral gemotiveerd door erop te wijzen dat deze eisen in Nederland zwaarder waren dan in het buitenland³²⁾ en dat zij in het licht van de concurrentieverhoudingen ten opzichte van de buitenlandse banken derhalve in benedenwaardse richting moesten worden aangepast³³⁾. Immers, wanneer de solvabiliteitseisen in het buitenland lager zijn dan in Nederland kunnen de buitenlandse banken op de financiële markten in binnen- en buitenland met een lagere rentemarge genoeg nemen dan de Nederlandse banken. En dit betekent uiteraard dat de Nederlandse banken moeilijker op deze markten kunnen concurreren.

31) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1982, Amsterdam 1983, blz. 111.

32) Zie onder meer H.J. Muller: 'Evolutie in wetgeving en bedrijfseconomisch beleid', Bank- en Effectenbedrijf, april/mei 1977, blz. 144; P. Niemantsverdriet: 'Nieuwe privaat-economische richtlijnen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, juni 1975, blz. 36; P. Niemantsverdriet en P. Stek: 'Monetaire dialoog', Economisch Statistische Berichten, 8 maart 1978, blz. 243.

33) Zie W.F. Duisenberg: 'Inhoud en aard van het bedrijfseconomisch toezicht', Bank- en Effectenbedrijf, november 1982, blz. 328.

De nationale toezichthouders op het bankwezen proberen in de belangrijkste industrielanden boven gesignaleerde internationale wedloop in het verlichten van de nationale solvabiliteitseisen sedert de jaren tachtig echter tot stilstand te brengen en zo mogelijk zelfs om te buigen. De Nederlandsche Bank heeft daarom in het kader van een internationale commissie van toezichthouders op het bankwezen, tegenwoordig veelal bekend als de commissie Cooke, die onder auspiciën van de Bank voor Internationale Betalingen te Bazel werkt aan de harmonisatie en de coördinatie van het bedrijfseconomische toezicht op de banken in de landen van de zogenaamde Groep van Tien en Zwitserland³⁴⁾, in 1982 besloten om de solvabiliteitseisen van het bankwezen niet verder te verlichten³⁵⁾.

De Nederlandsche Bank heeft in verband hiermee aan de banken onlangs zelfs voorstellen³⁶⁾ doen toekomen die een verzwaring inhouden van het solvabiliteitstoezicht. Bedoelde voorstellen dient men volgens H.J. Muller te bezien 'tegen de achtergrond van enerzijds een verhoogde risicograad van bepaalde activiteiten van de banken, hetgeen met name kan worden toegeschreven aan de teleurstellende ontwikkelingen op de markt voor onroerend goed, de gebleken risico's bij de bedrijfscliënten en de ontwikkelingen op de internationale geld- en kapitaalmarkten; en van anderzijds de verslechtering van de vermogensverhoudingen van de banken in met name de laatste 15 jaar'³⁷⁾.

34) Deze groep bestaat uit tien landen die lid zijn van het Internationale Monetaire Fonds (IMF), te weten: België, Canada, Engeland, Frankrijk, Italië, Japan, Nederland, Zweden, de Verenigde Staten, West Duitsland, alsmede Zwitserland, dat geen lid is van het IMF.

35) Zie H.J. Muller: 'Supervisory co-operation - a condition for fair competition in international banking', The Institute of Bankers, Competition and Co-operation in World Banking, Londen 1985, blz. 56.

36) Bedoelde voorstellen behelzen een forse verhoging van het solvabiliteitspercentage van de banken ten aanzien van (a) hypothecaire kredieten met voldoende overwaarde op woningen van $3\frac{1}{3}$ procent naar $4\frac{1}{2}$ procent en (b) hypothecaire kredieten en krediethypotheek met voldoende overwaarde op niet-woningen, schepen en vliegtuigen van 5 procent naar 9 procent. Zie hieromtrent Het Financieele Dagblad, 15 en 17 februari 1986, blz. 1.

37) Zie H.J. Muller: 'Structurele veranderingen in het (spaar)bankwezen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, maart 1986, blz. 26.

Het versterken van de concurrentiekracht van de Nederlandse banken op de financiële markten in binnen- en buitenland is gedurende deze periode vermoedelijk wel een belangrijk, maar zeker niet het enige motief geweest van de Nederlandsche Bank om de solvabiliteitseisen van de banken in Nederland te verlichten. De Nederlandsche Bank is in bedoelde periode soms ook meer dan achteraf verantwoord bleek tegemoet gekomen aan de relatieve achteruitgang van het risicodragende vermogen van de banken ten einde aldus te voorkomen dat een tekort aan risicodragende vermogen van de banken 'op den duur (zou) leiden tot een beperking van de expansie der kredietverlening, onder omstandigheden zelfs tot een lager niveau dan zou voortvloeien uit beperkingen uit hoofde van het sociaal-economische toezicht'³⁸⁾.

8. Samenvatting en conclusies

Het solvabiliteitstoezicht van de Nederlandsche Bank stoelt van oudsher op twee uitgangspunten. Het is enerzijds gebaseerd op een kwantitatief systeem van vaste vermogensverhoudingen, waarbij het risicodragende vermogen van elke individuele bank die onder het toezicht van de Nederlandsche Bank staat ten minste gelijk moet zijn aan de som van de op basis van bepaalde categorieën solvabiliteitsplichtige posten vastgestelde vermogens-eisen. Het solvabiliteitstoezicht wordt anderzijds flexibel toegepast, want de Nederlandsche Bank gebruikt dit kwantitatieve systeem van vaste vermogensverhoudingen vooral als een waarschuwingssysteem dat haar in een vroeg stadium er opmerkzaam op maakt wanneer een bepaalde bank in een gevarenszone terechtkomt en de desbetreffende bank corrigerende maatregelen moet nemen. Met andere woorden: de Nederlandsche Bank gaat bij het solvabiliteitstoezicht er niet vanuit dat als een bank aan de kwantitatieve vermogensverhoudingen voldoet dat zij dan ook altijd gezond is, want de kwaliteit van de leiding en de kwaliteit van de verstrekte kredieten zijn eveneens van belang. En omgekeerd, als een bank door omstandigheden tijdelijk niet aan de kwantitatieve vermogensverhoudingen voldoet, behoeft

38) De Nederlandsche Bank: Verslag over het jaar 1973, Amsterdam 1974, blz. 148.

dit uiteraard niet te betekenen dat deze bank nu op het punt staat om failliet te gaan.

Bedoelde kwantitatieve vermogensverhoudingen zijn in de jaren zestig in toenemende mate onder druk komen te staan. De Nederlandsche Bank heeft hierop gereageerd door onder bepaalde voorwaarden en tot een bepaald bedrag ook achtergestelde vreemde schuld tot het risicodragende vermogen te rekenen, de solvabiliteitspercentages sterk te verlagen en bepaalde categorieën kredieten geheel solvabiliteitsvrij te verklaren. Overigens dient hierbij wel te worden aangetekend dat deze verlichting van de solvabiliteitseisen gedeeltelijk weer teniet werd gedaan door de invoering van het consolidatiebeginsel en de grotepostenregeling terwijl sommige categorieën kredieten, die aanvankelijk geheel solvabiliteitsvrij werden gemaakt, later weer solvabiliteitsplichtig werden verklaard.

Bovengenoemde maatregelen van de Nederlandsche bank hebben uiteindelijk geresulteerd in een drastische verlaging van het solvabiliteitsniveau van de banken in Nederland. De Nederlandsche Bank heeft deze sterke verlaging van het solvabiliteitsniveau vanaf het eind van de jaren zestig aanvaard, omdat de solvabiliteitseisen in Nederland zwaarder bleken te zijn dan in het buitenland en omdat men wilde voorkomen dat de Nederlandse banken niet goed zouden kunnen concurreren met de buitenlandse banken.

Kortom: de Nederlandsche Bank heeft vanaf het eind van de jaren zestig de solvabiliteitseisen van de banken niet zozeer gewijzigd, dat wil zeggen over het algemeen verlaagd, in het licht van de gewijzigde werkelijke risico's die de banken bij het verlenen van diverse categorieën kredieten lopen, maar veeleer met het oog op de concurrentiepositie van de Nederlandse banken op de financiële markten in binnen- en buitenland. Mede hierdoor hebben sommige Nederlandse banken in het verleden bepaalde categorieën kredieten te sterk uitgebreid en hebben zij, zoals thans moet worden vastgesteld, hierbij te grote risico's genomen.

Dit blijkt ten eerste uit de grote moeilijkheden waarin de Nederlandse hypotheekbanken in het begin van de jaren tachtig zijn terechtgekomen. Hoewel de Nederlandsche Bank op grond van de Herziene Wet Toezicht Kredietwezen pas op 1 januari 1979, toen de kredietverlening en het onroerend goed bedrijf van de hypotheekbanken vermoedelijk reeds onverantwoorde vormen hadden aangenomen, formeel met het solvabiliteitstoezicht op

de hypotheekbanken werd belast, heeft zij voor hypothecaire kredieten en krediethypotheek, zoals achteraf is gebleken, veel te lage solvabiliteitspercentages vastgesteld. Dit heeft geleid tot een te grote uitbreiding van de hypothecaire kredietverlening, te meer daar de Nederlandsche Bank op 1 januari 1980, toen zij daadwerkelijk op de hypotheekbanken solvabiliteits-toezicht ging uitoefenen, voor hypothecaire kredieten en krediethypotheek ook nog de onderpandswaarde aanzienlijk had verhoogd. Welnu, deze gang van zaken had tot gevolg dat in het begin van de jaren tachtig, toen in Nederland de markt voor onroerend goed was ingestort, de hypotheekbanken hun grote verliezen niet langer konden opvangen zonder massale kapitaalsteun van andere, meer kapitaalkrachtige financiële instellingen.

Ten tweede blijkt dit ook uit de grote problemen waarin vooral de algemene banken in het begin van de jaren tachtig zijn terechtgekomen ten gevolge van de drastische verlichting van de solvabiliteitseisen op 1 maart 1977 voor de kredietverlening aan of onder garantie van buitenlandse banken en overheden in de zogenaamde schuldenlanden, voornamelijk in Latijns Amerika. Hoewel het uiterst onwaarschijnlijk is dat genoemde kredieten ooit (geheel) zullen worden terugbetaald, eist de Nederlandsche bank sedert 1 juni 1983 voor deze kredieten slechts een miniem solvabiliteitspercentage van 1 procent, terwijl de Nederlandsche Bank voor kredieten aan eerste klas debiteuren in de private sector zonder bijzondere zekerheden, waarvoor de banken veel minder risico lopen, een solvabiliteitspercentage van 9 procent eist.

Breukelen, 21 oktober 1986/avb/40

Ontwikkeling van de solvabiliteitspercentages van het bankwezen in Nederland vanaf 1955.

Solvabiliteitsplichtige posten	per 31 mei 1955 1)	per 1 jan. 1969 2)	per 1 maart 1977 3)	per 1 juni 1983 4)	per 30 nov. 1985 5)
Kredieten aan Nederlandse semi-overheidslichamen	20	16 ^{2/3}	0	1	1
Kredieten aan buitenlandse overheden	20	16 ^{2/3}	0	1	1
Kredieten onder garantie van buitenlandse overheden	20	16 ^{2/3}	5	1	1
Kredieten aan of onder garantie van buitenlandse kredietinstellingen	20	16 ^{2/3}	5	1	1
Documentaire accreditieven	20	16 ^{2/3}	2 ^{1/2}	2 ^{1/2}	2 ^{1/2}
Bepaalde categorieën garanties, borgtochten en obligo's 6)	0	0	2 ^{1/2}	2 ^{1/2}	2 ^{1/2}
Garanties ter zake van toonderpapier	0	0	10	9	4 ^{1/2}
Hypothecaire kredieten met voldoende overwaarde op woningen	10	10	3 ^{1/3}	3 ^{1/3}	3 ^{1/3}
Hypothecaire kredieten en krediethypotheken met voldoende overwaarde op niet-woningen, schepen en vliegtuigen	10	10	5	5	5
Kredieten aan de private sector zonder bijzondere zekerheden	20	16 ^{2/3}	10	9	9
Ongeconsolideerde deelnemingen in financiële instellingen	20	20	100	100	100

1) De Nederlandsche Bank: Verslag over het boekjaar 1955, Amsterdam 1956, blz. 133.

2) De Nederlandsche Bank: Verslag over het boekjaar 1968, Amsterdam 1969, blz. 178-179.

3) De Nederlandsche Bank: Verslag over het boekjaar 1976, Amsterdam 1977, blz. 152-167 en Jaarverslag over 1977, Amsterdam 1978, blz. 145.

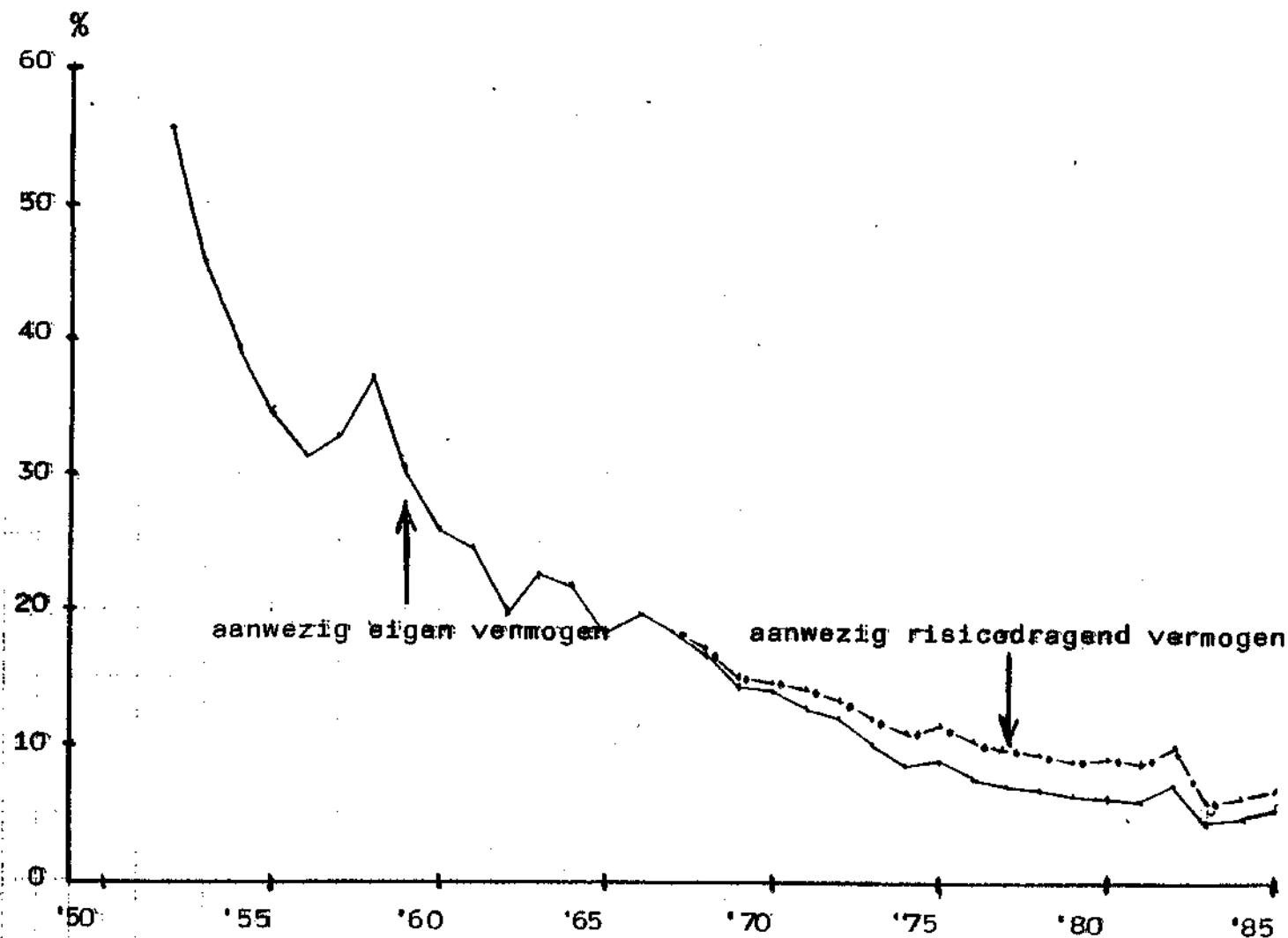
4) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag over 1982, Amsterdam 1983, blz. 110-111 en Jaarverslag 1983, Amsterdam 1984, blz. 122.

5) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1985, Amsterdam 1986, blz. 131.

6) De Nederlandsche Bank: Jaarverslag 1985, Amsterdam 1986, blz. 128.

Grafiek van de banksolvabiliteit

Aanwezig eigen vermogen, respectievelijk risicodragend vermogen als percentage van de solvabiliteitsplichtige posten van de algemene banken gedurende de periode 1952 tot en met 1980 en van de algemene banken en de Rabobanken tezamen gedurende de periode vanaf 1980 tot en met 1985.

Bron: De Nederlandsche Bank, Jaarverslagen, 1955 tot en met 1985.

Geraadpleegde literatuur

- H.H. Coljé: 'Toezicht op de solvabiliteit van banken', Bank- en Effectenbedrijf, november 1981.
- H.H. Coljé: 'Provisioning for country risk', The Banker, januari 1985.
- De Nederlandsche Bank: Jaarverslagen 1955 tot en met 1985.
- W.F. Duisenberg: 'Een gesprek met de nieuwe President', Bank- en Effectenbedrijf, april 1982.
- W.F. Duisenberg: 'Inhoud en aard van het bedrijfseconomisch toezicht', Bank- en Effectenbedrijf, november 1982.
- L.J.J. van Eekelen: 'Forumsdiscussie over de Herziane Wet Toezicht Kredietwezen', Bank- en Effectenbedrijf, juli/augustus 1979.
- J.H. du Marchie Sarvaas: 'Deelneming van banken in risicodragend vermogen van ondernemingen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, december 1980.
- H.J. Muller: 'Evolutie in wetgeving en bedrijfseconomisch beleid', Bank- en Effectenbedrijf, april/mei 1977.
- H.J. Muller: 'Bedrijfseconomische verkenningen', Bank- en Effectenbedrijf, januari 1980.
- H.J. Muller: 'Het kan misgaan met een kredietinstelling', De Florijn, december 1983.
- H.J. Muller: 'Internationaal banktoezicht', Bank- en Effectenbedrijf, juni/juli 1984.
- H.J. Muller: 'Supervisory co-operation - a condition for fair competition in international banking', The Institute of Bankers, Co-operation in World Banking, Londen 1985.
- H.J. Muller: 'Kernvraagstukken bij het solvabiliteitstoezicht - de activiteiten in Bazel en Brussel', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, september 1985.
- H.J. Muller: 'Structurele veranderingen in het (spaar)bankwezen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, maart 1986.
- P. Niemantsverdriet: 'Nieuwe privaat-economische richtlijnen', de Nederlandsche Bank, Kwartaalbericht, juni 1975.
- P. Niemantsverdriet en P. Stek: 'Monetaire dialoog', Economisch Statistische Berichten, 8 maart 1978.
- C.J. Rijnvos: 'Monetaire dialoog', Economisch Statistische Berichten, 25 mei 1977.
- C.J. Rijnvos: 'Naschrift', Economisch Statistische Berichten, 8 maart 1978.
- C.J. Rijnvos: 'De Tilburgsche en DNB', Bank- en Effectenbedrijf, oktober 1982.

1982-10	J.P. de Groot en R. Ruben	Politieke Economie van de Transit-strategie in Nicaragua - transformatie van de Nicaraguaanse economie -	1982-26	Hein Schreuder en J. Klaassen	Confidential Revenue and Profit Forecasts by Management and Financial Analysts: Evidence from The Netherlands
1982-11	A.J.A. Bijl en J.G. Knol	Concentratie en winstgevendheid	1982-27	F.C. Palm and D.A. Kodde	Computing Wald Criteria for Nested Hypotheses with Econometric Applications
1982-12	P. Rietveld	Using Ordinal Information in Decision-Making under Uncertainty	1982-28	P. Nijkamp, P. Rietveld, F. Snickars	A Review of Multiregional Economic Modeling
1982-13	Th.P.S. Dijt m.m.v. A. Twijnstra	De functie van de Ondernemingsraad in bedrijven met werknemerszelfbestuur	1982-29	H.P. Smitt	Demand and Supply of Natural Rubber Part I (updated and Part II)
1982-14	W. van Lierop and P. Nijkamp	Perspectives of Disaggregate Choice Models on the Housing Market	1982-30	A. Kleinknecht	Patenting in Dutch industry: a cross-section test on the industry life cycle
1982-15	F. Brouwer	Log-Linear Analyses with Metric and Non-metric Data: An Application to Spatial Data	1982-31	H.A.J. Coppens	Paradigma's, Research Programmes en Research Trad. Visies op het stromingsverschijnsel i.d. wetenschap
1982-16	J. Hoogwerf	Aankomsten van Packets in een Computer-Communicatie Netwerk	1983-1	P. v. Helsdingen	Kamerleden en Bedrijfseconomie
1982-17	S.C.W. Eijffinger	Basisgeldbeheersing in Nederland	1983-2	G. Rietkerk	Contante waarde methoden bij investeringsselectie
1982-18	F.C. Palm and Th.E. Nijman	Missing Observation in the Dynamic Regression Model	1983-3	F. Brouwer/ P. Nijkamp	Log-Linear Models and Goodness-of-Fit Statistics for Categorical Data in Contingency Table Analysis: An Application to Dutch Migration Data
1982-19	B. Out	Fluctuaties van aandelenkoersen op een efficiënte markt en de daarbij behorende mogelijke beslissingscriteria: een theoretische beschouwing op basis van het verwachtingsprincipe	1983-4	G. Rietkerk	De methode van het interne rendement bij investeringsselectie
1982-20	H. Folmer en P. Nijkamp	Linear Structural Equation Models with Spatio-temporal Auto- and Crosscorrelation	1983-5	P. Nijkamp	Regional information systems and impact analyses for large-scale energy development
1982-21	F. Brouwer and P. Nijkamp	Reduction Methods for Qualitative and Quantitative Data in Regional Analysis	1983-6	D.A. Kodde and H. Schreuder	Forecasting Corporate Revenue and Profit: Models versus Management and Analysts
1982-22	P. Rietveld sept.	Vacancies and Mobility on the Housing Market; An Exploratory Analysis for The Netherlands	1983-7	R. Coombs A. Kleinknecht	New Evidence on the Shift toward Process Innovation during the long wave upswing
1982-23	E. Hinloopen, P. Nijkamp and P. Rietveld	Qualitative Discrete Multiple Criteria Choice Models in Regional Planning	1983-8	F. Brouwer, P. Nijkamp	Qualitative Structure Analysis of Complex Systems
1982-24	J. Hoogwerf	Sojourn Time Distribution in Data Networks with Independent Exponential Services Times	1983-9	F.C. Palm and Th.E. Nijman	Consistent Estimation using Proxy-Variables in Models with Missing Observations
1982-25	D.A. Kodde	Een algemene procedure voor het berekenen van de Wald-toets zonder dat de restricties expliciet geformuleerd zijn: met enkele toepassingen	1983-10	H. Schreuder	Positively Normative (accounting) Theories
			1983-11	H. Schreuder	Economic Theories of Organization
			1983-12	H. Bieshaar A. Kleinknecht	Kondratieff Long Waves in Aggregate Output? An Econometric Test